

SOLER, Abel: *La cort napolitana d'Alfons el Magnànim: el context del Curial e Güelfa*, pròleg d'Antoni Ferrando, 3+1 volums, València: Institució Alfons el Magnànim - CVEI - Institut d'Estudis Catalans - Publicacions de la Universitat de València, 2017, 1182 + 1590 + 466 + 1943 ps.

LOLA BADIA

Universitat de Barcelona, Dept. de Filologia Catalana i Lingüística General
 lola.badia@ub.edu

Imitant l'Anònim del *Curial* el prologuista d'aquesta vasta obra es descarrega de la seva dedicació al *Curial e Güelfa* —*Nunc dimittis*—, tot deixant en mans d'Abel Soler la tasca de glossar-ne la natura renaixentista, fruit de la cultura i de la política de la cort del Magnànim. El desenvolupament d'aquesta tasca es desplega en el tres volums que segueixen, precedits d'una declaració de principis de l'autor, la «Introducció», ps. 23-37, on la metodologia emprada pren com emblema una citació d'Umberto Eco, segons la qual «davanti a un libro non dobbiamo chiederci cosa dica ma cosa vuole dire». Abel Soler sap molt bé d'entrada què vol dir-nos el *Curial*. Sap que és escrit en valencià de València (hi ha els termes «alqueries», «marjals» i «raboses»), que és una obra humanísticorenaixentista i que és fruit de l'entorn políticocultural del Magnànim; per això l'autor ha de ser un parlant de valencià, humanista i documentat a Nàpols entre 1442 i 1458 en l'entorn reial, i d'aquí la descoberta de la figura d'Enyego d'Àvalos, un toledà que, havent passat la primera joventut a València, va adquirir-ne la llengua per usar-la a la seva maduresa com a vehicle literari quan es trobava a la Nàpols alfonsina. Allí és on d'Àvalos s'expressa en una «llengua d'estat» —és a dir el català—, malgrat el «supremacisme lingüístic» dels castellans, documentat en el propi rei Alfons, ps. 95-139 i 438-439. Per donar suport a aquesta lectura del *Curial* es buida un enorme cabal de bibliografia secundària, que se cita amb generositat d'acord amb tries encaminades a fortificar els punts de vista de la «Introducció», i es creuen dades d'arxiu publicades en monografies amb informacions d'ordre molt divers, sempre amb el mateix disseny il·lustratiu.

El primer volum tracta d'«Enyego d'Àvalos i el Nàpols Alfonsí» en tres blocs titulats «Alfons el Magnànim, rei de Nàpols: context polític i cultural» (ps. 41-140), «L'humanisme italià, i els buròcrates i cortesans hispànics» (ps. 141-882) i «Un cavaller bibliòfil i lletraferit: Enyego d'Àvalos» (ps. 881-1141). El segon volum exhibeix el títol de «Les fonts literàries de la novel·la» i té un únic gran apartat, «Llengua, fonts i referents d'una novel·la amb projecció europea», que s'articula en els següents set epígrafs: «Un “lenguatge català” exquisidament construït» (ps. 11-145), «Interferència lingüística: castellà, italià, llombard, etc.» (ps. 146-285), «Referents catalans i castellans, i tradició trobadoresca» (ps. 286-486), «Literatura francesa i biblioteques llombardes» (ps. 486-595), «Dante, Petrarca, Boccaccio, i altres fonts italianes» (ps. 596-817), «*Commedi* de la *Commedia* i influxos humanístics» (ps. 818-1027), «Fonts de l'Antiguitat grecoromana i altres referents» (ps. 1028-1590).

El tercer volum porta el títol de «L'Europa cavalleresca i la ficció literària» i s'ofereix en dues parts. La primera, «L'ambientació del relat: el temps de la ficció i el temps de l'escriptura» ocupa un volum independent i està organitzat en tres seccions: «Toponímia, geografia, geopolítica i simbolisme» (ps. 15-102), «Un segle XIII actualitzat: cavalleria, música i luxe» (ps. 103-221) i «“Un falcó encapellat”. Heràldica i al·legoria» (ps. 221-466). La segona part del tercer llibre tracta de «Personatges literaris i referents històrics» en tretze capítols: «Curial el llombard: “lo millor cavaller del món”» (ps. 509-686), «La Güelfa, viuda protectora i senyora de Milà» (ps. 687-764), «Melchior: la caixa del tresor i la filosofia moral» (ps. 765-812), «La cort de Montferrat i els vells envejosos (ps. 813-861), «El mite dinàstic i la duquesa d'Ostalriche» (ps. 861-957), «Làquesis, Tura i els llaços seductors de l'amor» (ps. 957-1014), «“Mala y són venguts”. Italians contra catalans» (ps. 1015-1110), «Curial, cavaller errant: el viatge a París» (ps. 1111-1208), «“Don Pedro” el Gran i els cavallers d'Aragó» (ps. 1209-1334), «El torneig de Melú i la guerra dels Cent Anys» (ps. 1335-1490), «Sanglier i el començ d'una odissea mediterrània» (ps. 1491-1622), «El captiveri a Tunis i el tresor de Camar» (1623-1804) i «De la batalla antiturca al “principat d'Orange”» (ps. 1805-1860).

Entre les ps. 1861 i 1944 A. Soler ofereix una «Recapitulació», on es recupeeren les seves propostes: el *Curial* com a text català en context italià, la projecció europea i la datació de l'obra, els cortesans del Magnànim i la llengua del *Curial*, el «retrat robot de l'autor» que casa amb Enyego d'Àvalos, la vida d'aquest personatge projectada sobre el *Curial* i la seva capacitat d'escriure en llengua catalana tot i ser català d'adopció, la «cavalleria umanística» i les fonts clàssiques d'una novel·la cavalleresca.

Les conclusions en 6 punts només ocupen les ps. 1945-1946: el manuscrit únic del *Curial* és copiat a la Itàlia del nord entorn de 1447 i l'autor és Enyego d'Àvalos (Toledo?, ca. 1414-Nàpols, 1484). Aquesta destil·lació última de la proposta d'A. Soler —5.181 ps. en una i mitja— topa frontalment amb el que han observat els codicòlegs i els paleògrafs a propòsit del manuscrit únic del *Curial*, el 9.750 de la Biblioteca Nacional de Madrid, és a dir que és un producte ibèric des de tots els punts de vista i que la lletra recorda les de l'escribania del mestre racional de la Corona d'Aragó.¹ Al començament de l'acció del *Curial* es diu que Melchior, que assumeix la figura de l'autor dins de la ficció, tenia cinquanta anys (BADIA & TORRÓ 2011: 122); ho han argumentat bons lectors de la novel·la des de COMAS (1968: 61-65) i Soler ho abona.² Segons les conclusions finals, però, l'any 1447, quan s'hauria dut a terme la còpia del manuscrit de Madrid, el presumpte autor, Enyego d'Àvalos, nascut cap al 1414, en tenia uns trenta-tres.

1. GIMENO (1993 i 1994), PERARNAU (1992), HERNÁNDEZ I RUIZ (1992), AVENOZA (2012) i SÁNCHEZ (2012).

2. BOHIGAS (1982: 318-319); SALUDES (1998a: 201-2); BADIA & TORRÓ (2011: 17-19); ESPADALER (2012).

L'enorme quantitat de materials presos en consideració fa que l'obra que comentem resulti estimulante per a lectors a la recerca de dades sobre la cultura del segle XV i dels ambients napolità i milanès en particular: es tracta, com s'ha vist, d'un treball enciclopèdic de dimensions imponents. De tota manera és recomanable una verificació acurada de les informacions que hom en pugui extreure, perquè, atès el que passa amb les conclusions, podria resultar que no fossin del tot operatives. Malauradament l'*onus probandi* recau pesadament sobre l'usuari, perquè els volums d'A. Soler ni porten bibliografia final ni estan dotats d'índex de noms i d'obres citades, que són requisits de cortesia i honestat intel·lectual, avui dia quasi a tot arreu imprescindibles per a l'homologació d'un producte de l'ambició del que se'n ofereix. Tampoc no respon a la normativa de tesis doctorals —els volums que ressenyem reproduïen, sembla que intocada, la tesi que A. Soler va defensar a la Universitat de València el 28 de novembre de 2016—, la metodologia descrita a la «Introducció» citada més amunt no formula cap hipòtesi a provar, sinó que assumeix unes coordenades interpretatives que reorienten les dades preses en consideració. Les conclusions immediatament objectables de les ps. 1945-1946 desmereixen la feïnada descomunal que les precedeix i contravenen, per tant, la normativa bàsica de les tesis doctorals i de la recerca en humanitats en general.

Abans de la publicació de la monografia completa *La cort napolitana d'Alfons el Magnànim: el context del «Curial e Güelfa»*, A. Soler va difondre els seus arguments per l'atribució del *Curial* a Enyego d'Àvalos a Soler 2017a, 2017b, 2017c i 2017d. Heus ací una mostra de les ressenyes crítiques que en van elaborar BADIA & TORRÓ (2017a i 2017b), relativa a la medalla de Pisanello d'on procedeix l'efígie d'Enyego d'Àvalos reproduïda emblemàticament a la coberta del primer volum de l'obra que comentem.

Segons Soler, en la medalla dissenyada per Pisanello [vol. I, ps. 1069-1104] per a Enyego d'Àvalos, la qual conté al revers l'escut d'Aquil·les, hi ha representat un paisatge descrit en un capítol crucial del *Curial*: el somni al Parnàs. Hom ho presenta com una prova coadjuvant de l'autoria del *Curial*. L'escut d'Aquil·les és el primer i més famós exemple d'èfrasi poètica d'una obra d'art: al cant 18 de la *Iliada* Hefest forja per a Aquil·les un escut que evoca una visió completa del cosmos. Els estudiosos de Pisanello estan d'acord que en la medalla hi ha una representació simplificada de l'escut d'Aquil·les homèric. El cant 18 de la *Iliada* descriu una obra d'art imaginària. El que Hefest forjà exactament en l'escut és, en últim terme, impossible de visualitzar. Pisanello tingué l'audàcia de reduir aquest univers representat en l'escut d'Aquil·les en l'espai d'una medalla. Tothom pot veure-hi el cel i les constel·lacions, la terra i l'oceà; en el paisatge central, un parell de muntanyes separades per una vall boscosa amb muntanyes de forma cònica al fons. Els edificis en primera línia semblen una ciutat emmurallada a l'esquerra i un altre edifici de grans dimensions a la dreta, que tant podria ésser un castell com una església, els quals evoquen el motiu de les dues ciutats: la ciutat en pau i la ciutat en guerra.

Soler interpreta que la ciutat de l'esquerra és Tebes, que les dues muntanyes separades són el Parnàs de doble cim, residència de les Muses, i la construcció de la dreta és el temple d'Apol·lo, d'acord amb el paisatge del capítol del somni al Parnàs del *Curial*. Encara més, el revers de la medalla del Pisanello conté dos escuts. En la part superior tothom pot veure l'escut dels d'Ávalos, ornamentat amb dues branques de roses que repliquen la punta corbada de l'escut, exactament el mateix escut d'armes sobre la llosa del vas sepulcral de la capella d'Ávalos, on fou sebollit Íñigo d'Ávalos, a l'església de Sant'Anna dei Lombardi de Nàpols. El conjunt crea l'efecte visual que l'univers representat a través d'una reproducció de l'escut d'Aquil·les penja de l'escut dels d'Ávalos. A la vora de les medalles es llegeixen la firma de Pisanello («opus Pisani pictoris») i el mot «per vui se fa», on «vui» —és a dir «vós»— designa Íñigo d'Ávalos representat a l'anvers de la medalla i al revers per l'escut familiar. El subjecte passiu és la medalla amb l'escut d'Aquil·les convertit en un penjoll de l'escut d'armes dels d'Ávalos. Si Íñigo d'Ávalos correspon a Aquil·les, Pisanello correspon a Hefest. En canvi, Soler pel mateix procediment que veu «el doble cim del Parnàs, la Tebes emmurallada per Cadme, el temple d'Apol·lo, llorers de sapiència i vinyes de Bacus», interpreta que el mot «per vui se fa» s'adreça a les Muses, representades (no sabem per què) per les dues branques de roses. Al capítol del somni al Parnàs del *Curial*, Apol·lo i les Muses s'apareixen en somnis a Curial. Aquesta interpretació personal i no homologable es presenta com a prova concloent que l'autor del *Curial* i el comitent de la medalla són la mateixa persona.

La lleugeresa amb què se seleccionen, combinen i interpreten les dades per confirmar una proposta de lectura oferta com a segura des del començament del treball condiona severament el valor probatori dels arguments que sostenen l'aspecte més trencador del treball d'Abel Soler, l'autoria del *Curial* atribuïda a d'Enyego d'Ávalos. És un problema que el lector haurà de sospesar a l'hora d'acceptar les moltes i diverses aportacions contingudes en una obra tan ambiciosa i de dimensions tan insòlites dintre del panorama acadèmic contemporani.

BIBLIOGRAFIA

- AVENOZA (2012): Gemma Avenoz, «De nou sobre el ms. del *Curial e Güelfa*. Una aproximació codicològica», dins FERRANDO (ed.) 2012: I, 3-19.
- BADIA & TORRÓ (2011): Lola Badia i Jaume Torró (eds.), *Curial e Güelfa*, edició crítica i comentada, Barcelona: Quaderns Crema.
- (2017a): *Informe sobre la hipòtesi d'atribució de «Curial e Güelfa» a Íñigo d'Ávalos / Informe sobre la hipótesis de atribución de «Curial e Güelfa» a Íñigo d'Ávalos / A Report on the Hypothesis of Attribution of «Curial e Güelfa» to Íñigo d'Ávalos*. En línia a: < <http://www.narpan.net/documents/InformeCurial.pdf> > [Consulta 28-6-2018].
- BADIA [& TORRÓ] (2017b): Lola Badia i Jaume Torró, «No sabem qui va escriure el *Curial e Güelfa*», *Serra d'or*, 695 (novembre de 2017, ps. 26-28 [762-764]).

- BOHIGAS (1982): Pere Bohigas, «Curial e Güelfa», dins *Aportació a l'estudi de la literatura catalana*, Barcelona: PAM, ps. 295-319. [Refosa de: «Notes sobre l'estructura del *Curial e Güelfa*», dins *Homenatge a Antoni Rubió i Lluch. Miscel·lània d'estudis literaris, històrics i lingüístics*, III, ps. 607-619 i «Curial e Güelfa», dins *Actes del Tercer Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (Cambridge, 1973)*, R. B. Tate-Alan Yates (ed.), Oxford: The Dolphin Book, ps. 219-234].
- COMAS (1968): Antoni Comas, «Escolis a *Curial e Güelfa*», dins *Assaigs sobre literatura catalana*, Barcelona: Taber, ps. 63-64.
- ESPADALER (2012): Anton M. Espadaler, «*Curial e Güelfa*. El jo de l'autor i la història», dins FERRANDO (ed.) 2012: I, 277-286.
- FERRANDO (2012): Antoni Ferrando (ed.), *Estudis lingüístics i culturals sobre «Curial e Güelfa»*, 2 vols., Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- GIMENO (1994): Francisco M. Gimeno, «Notes d'un paleògraf a propòsit del matritensis 9.750 de la Biblioteca Nacional (*Curial e Güelfa*)», *Caplletra*, 15, ps. 75-88.
- HERNÁNDEZ GARCÍA & RUIZ DE ELVIRA (1992): Carmen Hernández García i Isabel Ruiz de Elvira, «Estudio sobre la encuadernación del Ms. 9750 de la Biblioteca Nacional de Madrid: *Curial e Güelfa*», *Arxiu de Textos Catalans Antics*, 11, ps. 373-377.
- PERARNAU ESPELT (1992): Josep Perarnau Espelt, «El manuscrit medieval del *Curial e Güelfa*», *Arxiu de Textos Catalans Antics*, 11, ps. 363-377.
- SALUDES AMAT (1998a): Ana Maria Saludes Amat, «Ricerca paradigmatica o trionfo delle letterarietà nelle strategie narrative del *Curial e Güelfa*», dins *Echi di memoria. Scritti di varia filologia, critica e linguistica in ricordo di Giorgio Chiarini*, Florència: Alinea Editrice, ps. 197-211.
- SÁNCHEZ HERNANPÉREZ (2012): Arsenio Sánchez Hernanpérez, «Nuevas observaciones sobre la encuadernación del Ms 9750 *Curial e Güelfa* de la Biblioteca Nacional de España», dins FERRANDO (ed.) 2012: I, 105-110.
- SOLER (2017a): Abel Soler, «Enyego d'Àvalos, autor de *Curial e Güelfa*?», *Estudis Romànics*, 39, ps. 137-165.
- (2017b): «L'atribució hipotètica de *Curial e Güelfa* a Enyego d'Àvalos (Consideracions sobre un "informe" de L. Badia i J. Torró)», *Scripta*, 9, ps. 165-193.
- (2017c): «L'autor del *Curial e Güelfa* al descobert», *Serra d'or*, 690, ps. 49-52.
- (2017d): «Inico d'Avalos, la "caballeria humanística" y el Nápoles de Alfonso I: *Curial e Güelfa*», *Archivio Storico per les Province Napoletane*, CXXXV, ps. 33-59.